

گفت و گو

محمد جوانبخت، معاون وزیر نیرو در گفت و گو با «ایران جمعه»:

مدیریت هزار لایه آب در ایران

سیاست، مدیریت، آسمان و زمین در حکمرانی آب دخیل اند!

سید علی هاشمی حفظ آباد

دبیر گروه گفت و گو

بحران آب در کشورمان آنقدر مشهود است که دیگر هیچ مسئولی نمی‌تواند آن را انکار یا کتمان کند. فرونشست‌های زمین در فلات مرکزی کشور آنقدر گسترده شده که حالا به سی و سه پل و ساختمان‌های مسکونی هم رسیده است. وضعیت آب در دشت مشهد و خراسان بهتر نیست و نگرانی درباره کمبود آب در شمال شرق کشور، آنقدر جدی است که دولت‌مردان آبی کشور، برای حل آن مشغول باشند. شاید یکی از مهم‌ترین موارد بروز مناقشه آبی داخلی را در میان مردم استان‌های کهگیلویه و بویراحمد با اصفهانی‌ها و یزدی‌ها طی چند سال گذشته بدانیم، اما مناقشه آبی ما با افغانستان بر سر حقابه هیرمند، از اهمیت بیشتری برخوردار است، چون این بار معارض آب، کشور همسایه‌ای است که به نظر می‌رسد نمی‌خواهد رفتار دوستانه‌ای داشته باشد. در چنین شرایطی ما باید نگران پروژه‌های سدسازی دولت ترکیه هم باشیم که مبادا رودخانه ارس را از ما بگیرد و دشت پربرکت مغان را تبدیل به کانون ریزگرد کند. تبدیل شدن دشت‌های پرآب به کانون‌های ریزگرد، دو خسارت بزرگ به کشور دارد: اولاً اینکه منابع آبی مورد نیازمان از بین رفته، ثانیاً باید برای مقابله با ریزگردها هم بودجه صرف کنیم. همه این موارد و موضوعات بسیار دیگری که از دید ما پنهان مانده، اهمیت کار در وزارت نیرو و بخش‌های تابعه این وزارتخانه را دوچندان می‌کند. محمد جوانبخت، معاون وزیر نیرو و مدیرعامل شرکت مدیریت منابع آب ایران است؛ شرکتی که وظایف بسیاری را در این وزارتخانه به دوش می‌کشد. در این گفت و گو بای صحبت‌های جوانبخت نشستیم تا ببینیم آینده آبی ایران از نظر دولت‌مردان فعلی چگونه دیده می‌شود و دولت سیزدهم می‌خواهد چه کارنامه‌ای برای مقابله با بحران آبی در کشور از خود به جای بگذارد. در ادامه مشروح این گفت و گو را می‌خوانید:

وظایف پرتعداد وزارت نیرو روی دوش شرکت خصوصی!

در مورد بخش آبفای وزارت نیرو برای ما بگویید چه مسئولیت‌هایی دارد و چه بخش‌هایی را در خود جای داده است؟

اگر بخواهیم درباره مهم‌ترین وظایف بخش آب وزارت نیرو و آنچه قانون برای این بخش در نظر گرفته است، سخن بگوییم، به موارد متعددی باید اشاره کنیم. یکی از وظایف مهم ما انجام مطالعات به منظور شناخت وضعیت منابع آب کشور اعم از سطحی، زیرزمینی و منابع آب غیرمتعارف است. کار مهم دیگر ما تهیه برنامه‌های بهره‌برداری از منابع آب برای مصارف مختلف است؛ مثل کشاورزی، شرب، صنعت و... ما مطالعات تفصیلی برای استحصال آب‌های سطحی از طریق احداث سد و شبکه و خطوط انتقال آب را هم انجام می‌دهیم. وظیفه کنترل، بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب و اجرای قوانین آب هم به عهده بخش آبفای وزارت نیرو است.

قانون وظیفه مهم دیگری هم به عهده ما گذاشته است؛ انجام تحقیقات لازم درباره مسائل آب و به کار بردن روش‌های جدید علمی و فنی برای بهره‌وری بیشتر از منابع آب.

برای انجام این وظایف در حال حاضر اقدامات کلان بخش آب و آب و فاضلاب در قالب دو شرکت مادر تخصصی مهندسی آب و فاضلاب کشور و مدیریت منابع آب ایران و همچنین یک بازوی تحقیقاتی به نام مؤسسه تحقیقات آب انجام می‌شود و در اساسنامه شرکت‌های مادر وظایف به صورت شفاف بیان شده است. با این حال در سال‌های اخیر و با ادغام معاونت آب و آبفا در شرکت مدیریت منابع آب ایران، وظایف حاکمیتی بخش آب و آبفا، به این شرکت منتقل شده است؛ وظایفی مانند سیاست‌گذاری‌های کلان مدیریت منابع آب، تخصیص و بازتخصیص منابع آب، تدوین استانداردها و ضوابط فنی و...

کارگزاری وزارت نیرو در اختیار یک شرکت!

به این ترتیب شرکت مدیریت منابع آب ایران کارگزاری وزارت نیرو در اجرای قوانینی مانند توزیع عادلانه آب، کنترل بهره‌برداری از منابع آب و انجام امور مطالعات پایه و حفاظت کمی و کیفی منابع آب است. [B21] ما همچنین باید پیشنهادی لازم در زمینه راهبردها، سیاست‌ها، برنامه‌های بلندمدت و میان‌مدت بخش آب و آبفا را بررسی و تدوین کنیم و به وزارت نیرو ارائه دهیم. اطلاعات پایه مورد نیاز برای شناخت و رفتارسنجی کمی و کیفی منابع آب را جمع‌آوری و تولید کنیم، بر مطالعه و اجرای طرح‌های تأمین و انتقال آب، شبکه‌های آبیاری و زهکشی، پایداری و ایمنی سدها، مهندسی رودخانه‌ها و سواحل، کنترل سیلاب و تغذیه مصنوعی و تولید انرژی برقابی نظارت کنیم، بر بهره‌برداری از تأسیسات و سازه‌های مربوط به این زیرساخت‌ها هم باید نظارت کنیم.

وظیفه مهم دیگر ما تهیه و تدوین دستورالعمل‌ها و روش‌های استفاده

بهینه از منابع آب و ارائه آنها به وزارت نیرو برای تصویب است. ما باید عملیات‌های لازم برای نظارت در نحوه استفاده از منابع در بخش‌های مختلف مصرف را به نمایندگی از طرف وزارت نیرو انجام دهیم. ترویج فرهنگ مدیریت مصرف آب هم به عهده ما است. حتماً می‌دانید که احداث، نگهداری و بهره‌برداری از تأسیسات و سازه‌های آب و فاضلاب کشور به عهده شرکت ما است. بنابراین ضوابط و معیارهای فنی و تخصصی در این زمینه‌ها را هم ما تهیه می‌کنیم. توسعه تحقیقات فناوری هم در شرکت ما انجام می‌شود؛ حالا برای موضوعاتی مانند آب و فاضلاب و آبرسانی باشد یا تأمین منابع مالی و پشتیبانی اطلاعات و...

ما همچنین آموزش نیروهای مرتبط با وزارت نیرو را به عهده داریم. اهمیت آموزش کارکنان و منابع انسانی از این جهت است که به طور مداوم باید مدیریت و بهره‌وری از تأسیسات و سازه‌های آبی و برقایی ارتقا یابد. در همین بخش از وظایف ما، موضوع حمایت از توسعه فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی و تحقیقات در زمینه‌های تخصصی مرتبط با بخش آب و آبفا پیش‌بینی شده است. شاید بد نباشد مردم بدانند که تعرفه آب را چه کسی تعیین می‌کند؟ در واقع ما این تعرفه را تعیین نمی‌کنیم. فقط طرحش را تدوین می‌کنیم و به وزارت نیرو

طرح‌ها و انجام سایر فعالیت‌ها را در پیش بگیریم.

گرفتن وام و تسهیلات، عرضه اوراق قرضه و مشارکت داخلی و هر روش تأمین مالی دیگر هم جزو وظایف ما است. همچنین تضمین شرکت‌های زیرمجموعه برای اخذ وام و تسهیلات با رعایت ضوابط و دستورالعمل‌های مصوب مجمع عمومی را ما انجام می‌دهیم.

اگر نیاز به مشارکت بخش خصوصی در بخش‌هایی مانند امور مطالعاتی، اجرایی، بهره‌برداری و نگهداری از طرح‌های آبی و تأسیسات باشد، ما در شرکت مدیریت منابع آب ایران وظیفه داریم از بخش خصوصی حمایت کنیم.

انجام هرگونه فعالیت در راستای آبرسانی برای مصارف خانگی، عمومی، صنعتی، تجاری و غیره و جمع‌آوری، انتقال و تصفیه و دفع بهداشتی فاضلاب و سرمایه‌گذاری هم براساس قوانین موجود به عهده این شرکت است. ما همچنین وظایف داریم بر بهره‌برداری از تأسیسات مرتبط با آبرسانی نظارت کنیم، باید به شرکت‌های فعال در صنعت آب و فاضلاب کشور مشاوره و خدمات فنی و مهندسی دهیم، بر اجرای طرح‌های آب و فاضلاب در کشور و شهرستان‌ها و روستاها از طرف وزارت نیرو نظارت کنیم و در اجرای این طرح‌ها با شرکت‌های آب منطقه‌ای و شرکت‌های آب و فاضلاب هماهنگ باشیم.

آمار وضعیت آبی کشور در سال آبی اخیر

در زمان آغاز دولت سیزدهم

وضعیت آبی کشور چگونه بود؟

سال آبی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ مقارن با آغاز دولت سیزدهم بعد از دو سال آبی پر بارش، با ثبت بارش ۱۵۸ میلی‌متری به‌عنوان یک سال خشک با طبقه‌بندی خشکسالی شدید بود. این سال آبی در یک دوره ۵۴ ساله، رتبه سوم خشک‌ترین سال را داشت. در واقع با کاهش ۳۷ درصدی بارش نسبت به بلندمدت و کاهش حدود ۵۰ درصدی بارش نسبت به سال قبل مواجه بودیم.

حجم مخازن سدها در پایان این سال آبی یعنی شهریور ۱۴۰۰، به ۳۹ درصد می‌رسید که نسبت به شهریور ۱۳۹۹، ۲۹ درصد کاهش داشت. حجم ورودی سدها نیز در این سال آبی ۲۹ میلیارد مترمکعب بود که نسبت به سال قبل از خود ۴۷ درصد کاهش داشت.

در تابستان سال آبی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ در سطح کشور قطعی‌های آب شرب زیادی اتفاق افتاد و آثار محدودیت‌های منابع آبی در زندگی مردم پررنگ‌تر شد، هرچند برخی از این قطعی‌ها ناشی از کمبود برق و قطع برق نیز بوده است. دو سال آبی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ و ۱۴۰۲-۱۴۰۱ نیز در شرایط خشکسالی بوده است؛ به نوعی که تا پایان سال آبی ۱۴۰۱-۱۴۰۰، بارش کشور با کاهش ۱۸ درصدی و در سال آبی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ تاکنون با کاهش ۱۴ درصدی بارش مواجه بوده‌ایم.

سیاست‌گذاری دوگانه وزارت نیرو؛ ادامه سیاست ذخیره آب‌های سطحی!

به هر حال باید توجه داشت که ما در کشوری با اقلیم خشک و نیمه خشک زندگی می‌کنیم و

شرکت مدیریت منابع آب ایران کارگزاری وزارت نیرو در اجرای قوانینی مانند توزیع عادلانه آب، کنترل بهره‌برداری از منابع آب و انجام امور مطالعات پایه و حفاظت کمی و کیفی منابع آب است

پیشنهاد می‌دهیم. پس از تصویب تعرفه آب، با دستگاه‌های مرتبط هماهنگی می‌کنیم تا سیر قانونی تصویب و نظارت بر اعمال تعرفه‌ها طی شود.

ما معاملات را انجام می‌دهیم و قراردادهای مربوط به خرید و فروش عمده آب و انرژی برقابی را منعقد می‌کنیم. مدیریت، توسعه و تأمین منابع مالی بخش آب جهت سرمایه‌گذاری در تأسیسات تأمین آب، انتقال آب و انرژی برقابی، آبرسانی و فاضلاب برابر برنامه‌های مصوب و استفاده بهینه از این منابع از طریق برقراری تسهیلات و گردش منابع مالی، فی‌مابین شرکت و شرکت‌های زیرمجموعه هم جزو وظایف این شرکت تعریف شده است.

ما باید بتوانیم روش‌ها و راهکارهای مدیریت مالی و اجرایی و تدابیر و راهکارهای لازم به منظور حصول اطمینان از اجرای صحیح و به‌موقع